

Duna vizén...

– Arany János ráckevei balladája –

Azt olvastam a **BARÁTSÁG** áprilisi számában, Benda Kálmán történésznek, sajnos, halála alkalmából közölt soraiban, hogy évszázadokon át ismeretlen volt a nemzetiségi gyűlölködés, az „idegenek” elleni uszítás hazánkban, s eszembe jutott erről Arany János, akit az iskolában, immár a „különbségtevés” évtizedeiben, mint „legmagyarabb” költőt hallottunk emlegetni: lám, milyen magától értetődő természetességgel fogadta be költészetébe azokat, akik nem voltak „Árpád népe”! (És nem is Szvatopluké...)

Hogy Hunyadi Jánost, kit mindnyájan csak ezen a néven ismerünk s tisztelünk, „Szibinyáni Jank”-nak hívták annak előtte, az ő verséből tanultuk meg, s azt is, hogy – a költő kiemelése: – „*I d e g e n nép hőse is lett / Derék hőse a magyarnak...*”. Eközben azonban magukénak vallhatták – „*Most is vallják, egyre dallják...*” – Szerbhon ifjai, leányi.

De nem gondoltam én ezt ilyen részletesen végig, mint ahogyan itt most leírom, hiszen a gondolatok cikázása gyorsabb, s azt, hogyan került Jank Szibinyáni Zsigmond király udvarába, már el is hessentette a következő vers-émlék, „*Az örök zsidó*”, melyről azt tanultuk, hogy magamagáról írta az örökké hajszolt vagy magát mindig meghajszoltnak érző költő (írjam ide a sanda szót: „*túlérzékenységeben?*”). „*Szegény zsidó... Szegény szívem: / Előbb-utóbb majd megpihen*” – vált át a hangja az utolsó szakaszban személyessé.

Ám egy vidámabb balladája is mindjárt eszembe villant, az a ráckevei illetőségű, amelyben Szentendre is megemlítetik, vagyis vélhetőleg a hazai rácok körében játszódik. Leemeltem a polcra a kötetet, kikerestem, és mert talán kevésbé ismert, ide másolom. (Meg rövid is.)

Duna vizén lefelé úsz a ladik,

A ladik,

Róla muzsikaszó, guzlicaszó, csimpolyaszó

Hallatik;

Juhaj! viszik a piros almát, barackot,

Juhaj! Kevibe Szent-Endréről menyasszonyt.

Piros almát eladják a budapesti

Piacon,

Abbul cifrálkodik Kevibe' a piros arcú

Menyasszony:

Juhaj! de derék ruha ez a fejkötő:

Megfér ez alatt akármennyi szeretőt!

Kevi csárda reggel óta tele van,

Teli van:

Ott járja a kolót egy éles késsel, véres késsel

A Jovan:

Juhaj! piros volt, de csak férges alma volt,

Asszony, csinos volt, de azért csak r...a volt.

Duna vizén lefelé úsz a ladik,

A ladik,

Róla hejjehuja, szitok-átok, dávorია

Hallatik:

„Juhaj! közel már Alexinác, Knyazevác:

Engem, Kevi-Rác, többet ugyan sohse' látsz!”

1877. augusztus 28-án írta Arany János ezt a jókedvű (!) balladát; hogy a „Duna vizén...” címet ő adta-e neki vagy a verseit kötetbe rendezők, nem tudom. Imre László azonban, az „Arany János balladái” című kis kötet szerzője (Tankönyvkiadó, Budapest, 1988) elmondja, hogy a dátum pontos feljegyzése azért lehetett fontos a költőnek, mert „ezen a napon volt a ráckevei búcsú, s így biztosra vehető, hogy Arany látta-hallotta a Margit-szigeten kikötő szerbek hajóját, táncát, énekét... A történet maga egyszerű: a szerb Jován megöli hűtlen asszonyát, aztán elmenekül. A költőt szemmel láthatóan nem a mese érdekli, ezúttal még csak nem is a lélektani motiváció, hanem a népdalritmus, s a szerbek színes öltözéke, szenvedély uralta viselkedése mögött rejtőző néprajzi sajátosságok, életforma és temperamentum, népművészet és tájelemek összefüggése”.

Féltékenységi dráma, népdalban elbeszélve... Ahol nem hallatszik halálhörgés, siralom, csakis a duhaj „Juhaj!”-kiáltás, a kétségbeesést tivornyába („dávorია”) ölő... ölő... férj egekig csapó, vad dühe. A költői leírás a forgatag ábrázolására összpontosít, látjuk „a” Jovant, amint a forgó körtánc közepén rakja a lábait, s alig vesszük észre, *pedig le van írva*, hogy kezében véres kést tart. Imre László szerint „a kóló ütemét veszi fel a Duna hullámai-nak csobbanása és az evezőcsapások ritmusa, a muzsikaszó és a mulató embercsoport dala, s a hanghatások együttese többet mond el Jován és asszonya sorsáról, mint fogalmi úton elképzelhető lenne”. (A kis könyv külön érdeme, hogy bevezet a balladák dallamvilágába, segít meghallani e művek melódiáit.)

S jóllehet ez a ballada, amelyet „Népdal” cím alatt is számon tart az irodalomtörténet, s amelyhez Arany János állítólag zenét is komponált, de a kotta elveszett, korántsem olyan nagyigényű, bonyolult, mint például a „Vörös Rébék” vagy az „V. László”, mégis felvillantja egy másodpercre a modern költőt, a merészet. Az az öregúr ugyanis, aki a margit-szigeti tölgyek alatt, kapcsos könyvébe időnként valamit feljegyezve, sétálgat egy olyanfajta tájban, amelyeneket (az épp 1877-ben elhunyt) Mészöly Géza szokott volt megörökíteni idilli népéletképein – noha nem a Duna, hanem a Tisza partján –, beleír versébe egy ilyen prózai sort: „*eladják a budapesti piacon...*”!

Sokat lehetne még erről elmélkedni – mondta ilyenkor egykori professzorom, Gyergyai Albert, s ennek érzékeltetésére, írásai végén, amikor félbeszakította önmagát, kitétte a három pontot.

Ember Mária